

Kitap Tanıtımı / Book Review

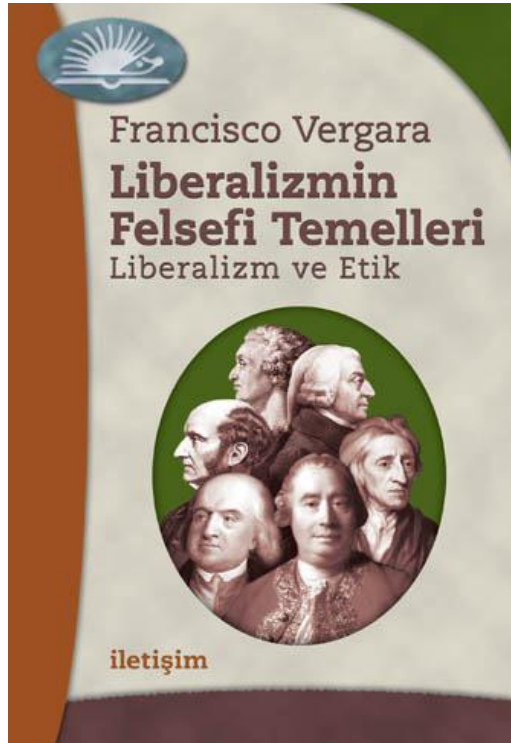
Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik

Francisco Vergara, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, 216 s. ISBN: 9789750504143

SEBİLE BAŞOK

Arş. Gör. | Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü | 08100,
Merkez, Artvin, Türkiye | sebile_basok2000@yahoo.com

Aydınlanmayla beraber geleneksel-dinî değerlerin önemini yitirmesinin ardından insan hayatını, siyaset ve toplumu düzenleyip inşa etme iddiasıyla pek çok ideoloji ortaya çıkmıştır. Liberalizm, sosyalizm, milliyetçilik, muhafazakarlık, anarşizm, feminizm, ekolojik hareket ideoloji denildiğinde ilk akla gelenlerdendir. Bu ideolo-

jilerin toplum hayatına, siyaset, hukuk ve ekonomiye etkileri olmuşsa da bu, eşit ölçüde gerçekleşmemiştir. Bazı ideolojilerin dünya üzerinde etkileri diğerlerine göre çok daha belirgin olmuştur. Etkisi en güçlü ve yaygın ideolojilerden biri de hiç kuşkusuz liberalizmdir. Bu nedenle günümüz dünyasını anlamak isteyen bir insan için liberalizmi anlamak adeta bir zorunluluktur. Liberal ideoloji, özellikle batı dünyasında egemen olan bir dünya görüşüdür. Francisca Vergara liberalizmi bir toplumsal örgütlenme modeli ve siyasi tasarı olarak tanımlar.

Siyasal bir ideoloji olarak liberalizm; ifade özgürlüğüne, kişisel, ekonomik ve dinî özgürlüğe genişçe yer verilmesini öneren bir toplum modelidir.

Vergara, *Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik adlı eserinin giriş kısmında liberalizm adını taşıyan liberal düşünceyi üç ekole ayırır. Ancak bu ayrım yaygın bir kullanım değildir. Genelde liberalizm klasik liberalizm ve modern liberalizm olarak ikiye ayrılır. Yazarın yaptığı ayrıma göre bu ekollerden ilki, özgürlüğe daha az yer veren pre-liberalizm; ikincisi, klasik liberalizm ve üçüncüsü de çok fazla özgürlükten yana olan ultra-liberalizmdir. Genellikle liberalizmin kurucularından biri olarak büyük bir kabul gören John Locke, yazara göre bir pre-liberaldir. Çünkü Locke, köleliği kabul ettiği gibi sansürü de zararlı bazı düşüncelerle mücadele etmenin uygun bir aracı olarak görmüştür. Vergara, bu üç tür liberalizmden klasik liberalizme ayrı bir önem verir ve özellikle klasik liberal olarak gördüğü düşünürlerin görüşlerine başvurarak liberalizmin etik temellerini göstermeye girişir. Klasik liberaller için devletin bazı müdahaleleri kabul edilebilirken, bazıları kabul edilemezdi. Bu anlayışın devamı olarak her özgürlüğü de savunuyor değillerdi. Yazarın ultra-liberaller adını verdiği liberaller ise (M. Friedman ve F. Hayek bunlar arasındadır) özgürlük konusunda paranın özelleştirilmesini savunacak kadar ileri gitmişlerdir. Onlar devletin sadece ekonomide değil, eğitim, sağlık, kolektif altyapı gibi alanlarda dahi rol almaması gerektiğini savunur.*

Yazar, liberalizmin ne olduğunu tanımlayarak başladığı eserini beş bölümden oluşacak şekilde kaleme almıştır. Birinci bölümde liberalizme kaynaklık eden temel düşüncelerin neler olduğu sorusuna yanıt arar ve liberal olarak bilinen düşünürlerin genel olarak bilgi ve insan anlayışlarını kısaca sunar. Liberalizm, sadece insan ve bilgi anlayışı sunmakla yetinmez, bir ideoloji olarak bundan daha fazlasını yapma iddiasındadır. İnsanın ve toplumun yetkinleşmesi amacındadır ve bu amaca uygun birtakım düzenlemeler va'zeder. Vergara, bize “yetkinlik”, kavramının “iyi” ve “kötü” kavramlarıyla beraber düşünülmesi gerektiği izlenimini verir. Buna göre herhangi bir düşünür içinde bulunduğu toplumdan hoşnut olmadığında ve daha “iyi” olduğunu düşündüğü bir toplum tasarısı ortaya koyduğunda etiğin alanına girmiş olur. Böyle bir durumda düşünür “iyi” sözcüğüyle ne anlatmak istediğini açıklamalıdır. Söz konusu olan bu “iyi”, bir mihenk taşı olarak toplumsal kurumları ve yasa-

ları değerlendirme imkanı sağlar. Klasik liberallerin bazıları için iyi yasa ve kurumları kötülerinden ayırt etmeyi sağlayacak tek ölçüt, bunların topluma verdikleri mutluluktur. Mutlulukla kastedilense, hazzdır. Bu anlayış yararcılık, kamu yararı ilkesi veya yarar ilkesi olarak bilinir.

Öte yandan yararcılık, hazzın insanlar için en üstün amaç olduğu düşüncesi, pek çok düşünürü oldukça rahatsız etmiştir. Mutluluktan farklı ve daha soylu bir en üstün amaçtan söz eden bu düşünürler, akıl sayesinde yasa ve kurumları değerlendirmemizi sağlayacak bir ilkeler bütününe ortaya çıkarılabileceğini ileri sürerler. Bunlara göre bir kurum, yasa ya da uygulama “doğal hukuk”a uygunsuz adil ve iyi, “doğal hukuk”a aykırıysa adaletsiz ve kötüdür. Ahlakla ilgili meselelerde hükme varmak için toplumun mutluluğuna değil de, doğal hukuka uygun olup olmadıklarına bakılmalıdır. Değer ölçütü olarak toplumun mutluluğunu baz almak doğru değildir; çünkü toplumun genel mutluluğu esas alındığında kölelik bile haklı çıkarılabilir. Klasik liberaller değer ölçütü olarak yarar ilkesini veya doğal hukuk öğretisini benimsemiş, toplumsal kurum, yasa ve devlet uygulamalarını bu ölçütlerden birine başvurarak değerlendirmiştir. Yazar, bu bölümde yararcılık ve doğal hukuk öğretisini kısaca açıkladıktan sonra bu iki temel öğretinin liberaller üzerinde nasıl bir ayrımaya yol açtığını, kölelik hakkında liberal düşünürler arasında yaşanan tartışmayı örnekleyerek gösterir.

Vergara, kitabın ikinci bölümünde yarıcı ahlak teorisi hakkında ortaya çıkan ve yarıcı düşünürlerin de yakındığı bazı yanlış anlamalar üzerinde durur. Bunu yaparken Immanuel Kant, Élie Halvéy, John Rawls, Ronald Dworkin ve Amartya Sen gibi muhaliflerin eleştirilerine ve Henry Sidgwick, John Stuart Mill, Jeremy Bentham ve Adam Smith gibi yarıcı düşünürlerin savunularına yer verir.

Yazar, öncelikle yarıcı ahlak öğretisi hakkında birtakım açıklamalar yapar ki, bu açıklamalar bundan sonra yapılacak tartışmaların kavranması açısından bir zemin hazırlayacaktır. Yarıcı ahlak öğretisiyle ilgili bilinmesi gereken en önemli husus, yarar ilkesini benimseyenler için en üstün iyinin, toplumun mutluluğu olduğudur. Özgürlük bile bu en üstün iyi ekseninde değerlendirilmesi gereken ikinci derecede bir iyidir. Herhangi bir özgürlük genel mutluluğa katkıda bulunuyorsa iyi ve istenilirdir, toplumun mutluluğunu azalttığı durumlarda ise bu özgürlük redde-

dilmelidir. İfade özgürlüğü, ticaret ve yer değiştirme özgürlüğü ancak toplumun mutluluğunu arttırıyorsa arzu edilir, aksi hallerde bu özgürlüklerin kınanması gerekir. Yararcı öğreti tıpkı etik egoizm gibi hazı esas alır ancak yararcılık, etik ölçüt olarak toplumun mutluluğunu esas alırken; egoist etikte ölçüt eylemin failinin mutluluğudur.

Yararcılıkla ilgili bilinmesi gereken bir diğer temel husus, yararcılığın failin eylem motivasyonlarını değil de eylemin sonuçlarını dikkate aldığı için sonuççu bir öğreti olmasıdır. Yararcılık eylemleri, yasaları, kurumları, etkileri ya da sonuçlarına göre iyi veya kötü olarak değerlendirir. Dolayısıyla yararcı öğreti, bir eylemi gerçekleştirmeden önce insanla ilgili meselelerin izin verdiği kesinlikte eylemin olası sonuçlarını değerlendirmeyi ve hesaplamayı gerektirir.

Yararcılı etik teori hakkında yukarıdaki genel bilgiler sunan Vergara, daha sonra bu teoriye karşı geliştirilen eleştirilere ve bu öğretiyi savunanlarca bu eleştirilere verilen yanıtlara geçer. Bu öğretiye çeşitli nedenlerle karşı çıkmıştır: Yararcı öğretiye karşı çıkanlardan bazıları onu yarar ölçütünün yanlış olmasından değil de uygulanmasının imkansızlığı nedeniyle eleştirirler. Yarar ilkesinin uygulanmasının imkansızlığını iddia edenlere göre bireyin aldığı zevkin nasıl ölçüleceği bilinmemektedir. Bu nedenle, farklı pek çok bireyin hissettiği zevki birbirine eklemek ve bundan bir toplama ulaşmak imkansızdır. Bireyler psikolojik bakımdan farklı oldukları için karar verecek kişi, her bir insanın hissettiği zevk miktarını bilemez; dolayısıyla yarar ilkesinin gerekli gördüğü hedonist hesabı gerçekleştirmek için elde hiçbir veri yoktur.

Yararcılığa eleştiri getirenlerin bir kısmı ise, yarar ölçütünün en üstün değer olarak kabul edilmesini yanlış bulurlar. Bu yönde yararcılığa yönelik eleştiriler, toplum için ek bir mutluluk sağlamak amacıyla da olsa asla feda edilmemesi gereken “kutsal” ya da “pazarlık konusu olmayan” değerlerin varlığına inananlardan gelmiştir. Pazarlığa konu edilemeyecek değerler olarak genellikle “onur”, “insanın kişisel bütünlüğü”, “demokrasi”, “kültürel çeşitlilik” gibi değerlerden söz edilmektedir. Ronald Dworkin ve Amartya Sen gibi düşünürler de, yararcı ilkeyi “insan hakları”na yeterli önemi vermediği, bu hakları gerçek anlamıyla ciddiye almadığı gerekçesiyle eleştirir. Bunlara göre yararcı düşünürler, verilen sözün tutulmaması, meşru mülki-

yete saygı duyulmaması gibi durumları, şayet bunlar genel yararı arttırıyorsa kolayca kabul edebilirler.

Yazara göre yararçı öğretiye yöneltilen en güçlü eleştirilerden biri, “zevk” diye adlandırılan şeyin biyolojik ve fizyolojik karakterde olmasını esas alır. Zevk ve acının beyindeki moleküllerin belirli bir hareketinden öte anlamları yoktur. Eğer bu yorum doğruysa, yararçı öğretiyi, iyi eylemler ile kötü olanları birbirinden ayıran özelliğin zevk olduğunu söyleyerek ahlaki beyindeki bazı moleküllerin hareketine indirgemektedir. Bu eleştiriyi dile getiren düşünürler, yararçı tezin saçmalığını göstermek için zevke yol açan beyin molekülleri hareketinin kimyasal ürünler ya da doğrudan beyne bağlanan bir zevk makinesiyle de tetiklenebileceğine dikkat çeker. Gelecekteki bir toplumda kimya ve fizyolojide yeterli gelişmeler olursa, mutluluk denilen zihinsel durumları sağlayacak ve üstelik bunları günümüz ilaçlarının yan etkileri olmaksızın gerçekleştirecek ilaçlar veya makineler olacaktır. Öyle bir durumda iyi ile kötü arasındaki fark yok olacak mıdır? Başkasına acı verdiği için kötü sayılan eylemler nötr hatta iyi hale gelecek midir? Çünkü birkaç hapın yutulması veya zevk makinesi bu eylemlerin neden olduğu acıyı ortadan kaldıracaktır. Yararcılığı bu şekilde eleştirenlerin göstermeye çalıştıkları, hırsızlık, yalan gibi eylemlerin yalnızca acı ve üzüntüye neden olmalarından değil, acının ortadan kaldırıldığı durumlarda da varlığını koruyan daha derin nedenlerden ötürü kötü olduklarıdır. Zevk ve üzüntü iyi ve kötüye eşlik eden birer belirtiden ibarettirler. Bu tezden çıkan sonuç, mutluluğun iyinin ve kötünün en üstün ve son ölçütü olamayacağıdır.

Vergara, üçüncü bölümde doğal hukuk öğretisini ele alır. Yazar, bu bölümde bir önceki bölüme benzer bir sistemle doğal hukuk öğretisinin ne olduğunu, bu öğretiye getirilen temel eleştirileri ve doğal hukuk öğretisini savunanlarca bu eleştirilere getirilen yanıtları ele alır. Mutluluk son ölçüt, en üstün iyi değilse, onun yerine hangi değer konulabilir? Yasa, kurum ve eylemlerin iyi mi yoksa kötü mü olduğu konusunda karar vermemizi sağlayacak ölçüt ne olabilir? Bazı düşünürler için bu sorunun yanıtı adalettir. Adalete uygun olan iyi, adalete aykırı düşense kötüdür. Her ne kadar adaletin son ölçüt olduğu iddiası basit bir önerme gibi dursa da, konu görüldüğünden daha karmaşıktır. Öncelikle adaletin ne olduğunun bilinmesi gerekir.

Doğal hukuk savunucularına göre her insan, sahip olduğu doğal bir duygu ile bir eylemin “haklı” ya da “haksız” olduğunu hisseder. Örneğin, bir insanın bin bir güçlülükle kazandığı paranın başkalarının gasp edildiğini duyduğumuzda bunun “haksız” olduğu duygusuna kapılırız. Bir eylemin bizde uyandırdığı haklılık ya da haksızlık duygusu genellikle öyle güçlüdür ki, bu eylemlerde haklı veya haksız olma gibi kendine özgü bir niteliğin varlığını belirtir gibidir. Buradaki mesele, adalet duygusunun daha derin bir gerçekliğin yansıması olup olmadığını bilebilmektir. Eğer haklı ve haksız olana ilişkin ortaya çıkan duygunun ardında mantıksal bir gerçeklik varsa, bu gerçeklik “doğal hak”tır. Bu şekilde adalet doğal hukukla özdeş hale gelir. Doğal hukukun hangi yöntemle kavranabileceği ise ayrı bir tartışma konusudur. Bu soruya üç farklı yanıt verilmiştir:

İlk yanıtta göre doğal hukuk, Tanrı'nın iradesinden başka bir şey değildir. Bu irade birçok yolla, ama temelde tanrısal esinle keşfedilebilir. İkinci yanıtta göre, Tanrı'nın insan yüreğine yerleştirdiği ahlak duygusu, iyiyi kötüden ayırt etmemize imkan tanır. Doğal hukukun üçüncü kaynağı ise akıldır. Akıl, insan doğası hakkında bazı aksiyomlardan tümdengelim yoluyla, adil yasaları ve kurumları adil olmayanlardan ayırt etme olanağı verir. Dolayısıyla doğal hukuk bir bilim hatta tümdengelimli bir bilimdir. Liberaller doğal hukukun kavranmasında aklın öneminden bahseden ilk kişiler değildir. Liberallerin özgüllüğü, muhakemelerinde sistemli bir biçimde özgürlük sonucuna ulaşmalarındır. İnsan hakları savunusunda liberaller, özgürlüklerin bazı aksiyomlardan mantıksal olarak doğan kurumlar oldukları sonucunu çıkarıyordu.

Doğal hukuk öğretisinde temel düşünce, doğaya uygun olanın iyi, doğaya aykırı olanısa kötü olduğudur. Bu nedenle doğal hukukun aksiyomlarını keşfedebilmek için doğa, özellikle de insan doğası gözlemlenmelidir. Bu gözlemlerle ortaya çıkan sonuç, insanın doğası gereği toplumsal bir hayvan olduğudur. İnsanın fiziksel yapısı, onun toplum halinde yaşamak için yaratıldığını göstermektedir. İnsanın birçok doğal ihtiyacı vardır (giyinmek, beslenmek, ısınmak, hayvanlara karşı korunmak gibi), öte yandan insan, doğal ihtiyaçlarını doğrudan doğruya karşılayabilmesini sağlayacak araçlarla donatılmamıştır. İnsan tek başına yaşayan diğer hayvanların aksine doğal, gereksinimlerini gerektiği gibi ancak diğer insanlarla ortaklaşa

karşılabilir. Buna göre, insanların toplum halinde yaşamaları kendi doğal ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamamalarının bir sonucudur.

Doğal hukuk öğretisinde temel aksiyomlarla ilgili ikinci muhakeme, toplumun varlığı için hangi koşulların mantıksal olarak gerekli olduğu üzerinedir. Toplum ancak belirli sayıda asgari koşul yerine getirilirse var olabilir, varlığı insanların bazı haklardan yararlanıp bazı görevleri yerine getirmelerine bağlıdır. Rasyonalistlere göre doğal hukuk işte budur. Doğal hukuk, toplumun düzenli ve huzurlu bir şekilde var olması için insanların saygı göstermeleri gereken haklar ve görevler bütünüdür. “İnsan hakları” ifadesi zamanla “doğal hukuk” ve “insanın doğal hak ve görevleri” ifadelerinin yerini almıştır.

İnsan haklarını savunanlar için bu hakların benimsenme nedeni, bunların yararlı kurumlar olmaları değildir; bu haklar, insan doğasına uygun kurumlar olmaları nedeniyle benimsenmelidir. Bu öğretisi, insanların eşit doğduklarını, tam olarak aynı haklarla dünyaya geldiklerini özellikle vurgular. İnsanlar doğal bir haktan asla yoksun bırakılmamalıdır. İnsanlar tüm hayatları boyunca eşit haklara sahiptirler ve haklar arasında eşitsizliğe meydan verecek her türlü yasa ve sözleşme hükümsüzdür.

Yararcılık öğretisi çeşitli açılardan eleştirildiği gibi insan hakları öğretisi de eleştiriye uğramaktan kurtulamamıştır. Yazar, yararcılar tarafından ileri sürülen iki eleştiriye de eserinde yer verir. Eleştirilerden biri şudur: İnsan hakları öğretisinin savunucuları, niteliksel tümdengelim (matematik olmayan tümdengelim) yoluyla gerçeğe ulaşabileceği iddiasındadırlar. Yararcılara göre ise niteliksel tümdengelim, matematik tümdengelimden güvenilirliğine sahip değildir. Niteliksel tümdengelimli muhakeme bize hoş gelen, alıştığımız bir düşünceler çağrışımından öte bir şey değildir. Niteliksel tümdengelimlerde öncüller ile sonuçları birbirine bağlayan zorunlu hiçbir bağ yoktur. İkinci eleştiri konusu ise “bir hakka sahip olmak” ifadesiyle ilgilidir. “Kendime göre bir düşünceye sahip olma hakkım var.” veya “Hayatım konusunda istediğimi yapma hakkım var.” gibi ifadelerden ne anlaşılmalıdır. İnsan hakları öğretisine göre doğal haklar tüm insanlarda doğuştan var olan, “kutsal”, “başkasına devrolunamaz” vb. haklardır ve bunlar her bireyin doğasına aittirler. Yararcılar ise bu hakların doğuştan gelmediğini, toplumsal kurumlar olduklarını ileri sürer. Doğal denilen haklar, “kutsal”, “başkasına devrolunamaz” şeyler değildirler. Bunlar

kimi toplumlarda var olan, kimi toplumlarda ise varlıklarına rastlanmayan toplumsal kurumlardır.

Vergara, dördüncü bölümde pek de taraftar olmadığı, klasik liberalizme göre daha eleştirel bir tavırla yaklaştığı ultra-liberalizmi ele alır. Ultra-liberallerin klasik liberallerden ayrılmasına neden olan en önemli özellikleri, ultra-liberallerin devletin ekonomik ya da toplumsal bir sorunu çözmeye yönelik her türlü müdahalesine karşı çıkmalarıdır. Bunlar minimal devletten yanadır. Ultra-liberalleri klasik liberallerden ayıran bir diğer fark da klasik liberallerin yasa ve kurumları değerlendirirken son ölçüt olarak tek bir değeri benimsemeleri; buna karşılık ultra-liberallerin aynı anda birçok son etik ölçütle hareket etmeleri, bir sorundan diğerine geçerken ölçütler arasında bir hiyerarşi kurmadan ölçüt değiştirmeleridir. Ultra-liberaller yarar ve doğal hukuk ölçütleri arasında gidip gelmekle kalmaz, ayrıca klasik liberallerin kabul etmediği bir ölçütü, özgürlüğü, nihai etik ölçüt olarak kullanırlar. Bu ölçüte başvuranlar için kurumların iyi ya da kötü, istenilir ya da reddedilir olmaları toplam özgürlük miktarını arttırmaları veya azaltmalarına bağlıdır. Özgürlüğün son etik ölçüt olarak kullanılmasının mantıksal sonuçları pek de arzu edilmeyecek türden olabilir. Özgürlük en üstün iyi olsaydı, dileyen herkes hiçbir kriteri olmaksızın doktor ya da dişçi muayenehanesi, bir eczane, okul açabilirdi. Her isteyen yasa tarafından zorunlu tutulan bir standarda sahip olmadan ilaç, yiyecek maddesi vb. üretip satabilirdi. Asgari ücret diye bir uygulama olmazdı. Özgürlüğün son etik ölçüt olarak kabulü bütün bunlara açık kapı bırakacaktır, ayrıca “azami özgürlük” ilkesi, aynı zamanda insanı tiksindiren ve rahatsız eden kimi uygulamalara da karşı çıkmayı engelleyecektir. İnsanların organlarını satma özgürlüğü veya kimyasal ve nükleer silah alıp satma özgürlüğü de bu türdendir.

Ultra-liberaller ne devletin rolü ve haklarıyla ilgili ne de devlet müdahalesinin sonuçlarına ilişkin klasik liberallerle hemfikirlerdir. Ultra-liberaller son derece sınırlı, güvenlik dışında meşru bir hakkı ve rolü olmayan minimal devleti savunurlarken; hem yararcı hem de doğal hukuk yanlısı klasik liberaller devlete farklı gerekçelerle de olsa çok daha geniş bir faaliyet alanı tanır. Yararcılara göre devlet müdahaleleri yararlı sonuçlanabilir. Devlet zaten yarar amacıyla faaliyette bulunmalıdır. Oysa ultra-liberaller için bu tür uygulamalar tartışılmaz bir şekilde zararlıdır;

çünkü iyileştirilmesinden ziyade söz edilen hastalığı daha da kötüleştirirler.

Yazar kitabın beşinci bölümünde yararcılık ve doğal hukuk öğretisine değil de, doğrudan liberalizm adı verilen siyasal öğretiye getirilen dört eleştiriye yer verir. Bunlardan ilki, liberalizmin yararcı açıdan eleştirisidir. Bu eleştiriye kısaca, klasik liberalizme uygun olmayan kimi uygulamaların (tarımda devlet tarafından fiyatların düzenlenmesi, eğitimin devlet tarafından kitlesel ölçekte geliştirilmesi gibi) yararcı sonuçlar doğurabilmesi şeklinde özetleyebiliriz. Başka bir deyişle, yarar ilkesinin uygulanması liberal olmayan sonuçlara neden olmaktadır. İkinci eleştiriye gelince, nasıl ki, yarar ilkesinin uygulanışı liberal olmayan sonuçlara neden olmaktadır, insan hakları öğretisinin uygulanması da aynı şekilde müdahaleci sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Yeni bazı hakların insan haklarına dahil edilmesi liberal olmayan uygulamalara yol açmaktadır. Çalışma hakkı, elverişli ücret hakkı, sağlık hakkı, temiz hava soluma hakkı, gibi haklar bu yeni haklara örnek gösterilebilir. Üçüncü eleştiri Keynesçi eleştiri olarak adlandırılmıştır. Bu eleştiri, ekonominin yalnızca bireysel çıkarlara teslim edildiğinde tatmin edici bir şekilde işleyeceği düşüncesine yöneliktir. Dördüncü eleştiri ise marksistlere aittir. Marksizme göre, kapitalizm ve ona eşlik edip onu savunan bir ideoloji olan liberalizm insan toplumunun evriminde geçici bir evredir. Marksist düşünceye göre piyasanın yerini bilimsel planlama, liberalizmin yerini de bilimsel sosyalizm almalıdır.

Vergara beş bölümden oluşan eserine bir de sonuç kısmını ekler. Sonuç kısmında liberalizm adını taşıyan ideolojinin kendi içinde taşıdığı çeşitliliğe, klasik liberalizmin insan toplumlarının örgütlenmesinin nihai biçimi olamayacağına ve ultra-liberalizmin katıksız bir ütopyadan ibaret oluşuna değinerek okurları insanların etik eklektizme mahkum olup olmadığı sorusuyla baş başa bırakır.

Francisko Vergara, *Liberalizmin Felsefi Temelleri* adlı bu eserinde liberal ideolojiyi üç ekole ayırmış, bunlar arasında en çok klasik liberalizme kısmen de ultra-liberalizme yer vermiş; ancak pre-liberalizmin üzerinde pek durmamıştır. “İyi” kavramından yola çıkarak siyasal bir öğreti olan liberalizmin etik temellerini ortaya koymuş, bu çerçevede yararcılık ile doğal hukuk öğretisi hakkında genel açıklamalar sunmuş ve öğretilere getirilen eleştirilere yer vermiştir. Ultra-liberal anlayışın ahlaki konumuna da bu soruşturmada yer verilmiştir.

Kitap açık ve anlaşılır anlatımıyla siyaset felsefesi ve etikle, özellikle de liberalizmle ilgilenen okurlar için okunmaya değer bir eserdir. Kitabı okuyucular nezdinde değerli kılacak diğer unsurlar ise, kitapta yaracılıkla ve doğal hukuk öğretisiyle ilgili felsefi tartışmalara yer verilmiş olması ve kitabın Adam Smith, John Stuart Mill, John Rawls, Condorcet, Thomas Paine, Friedrich Hayek gibi liberal düşünürlerden yapılan alıntılarla zenginleştirilmiş olmasıdır.

